JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
F. G. JACOBS
14 päivänä toukokuuta 1996 *

1. House of Lords on saattanut yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi asian, joka koskee kahta oikeudenkäyntiä, joita käydään samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevista kanteista kahdessa eri valtiossa (Portugali ja Yhdistynyt kuningaskunta), jotka nyt ovat vuoden 1968 Brysselin yleissopimuksen [1] (jäljempänä Brysselin yleissopimus tai yleissopimus) sopimusvaltioita. Järjestyksessä ensimmäinen kanne oli nostettu Portugalissa jo ennen kuin yleissopimus tuli voimaan Portugalin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä, kun taas toinen kanne nostettiin Yhdistyneessä kuningaskunnassa vasta sen jälkeen, kun yleissopimus oli tullut voimaan näiden kahden valtion välillä. House of Lords haluaa selvittää, voiko näissä olosuhteissa se tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu (eli Yhdistyneen kuningaskunnan tuomioistuin), keskeyttää asian käsittelyn tai jättää asian tutkimatta taikka onko sen suorastaan meneteltävä näin ja pitääkö sen tai voiko se päättääkseen asian käsittelyn keskeyttämisestä tai tutkimatta jättämisestä tutkia sitä, mihin sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu (eli Portugalin tuomioistuimen), toimivalta perustuu.

Brysselin yleissopimuksen ja San Sebastianin yleissopimuksen sovellettavat määräykset

2. Brysselin yleissopimuksen II osasto sisältää yleisiä ja erityisiä sääntöjä sopimusvaltioiden tuomioistuinten toimivallasta. Sen 2 artiklassa määrätään:

"Kanne sitä vastaan, jolla on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, nostetaan hänen kansalaisuudestaan riippumatta tuon valtion tuomioistuimessa, jollei tämän yleissopimuksen määräyksistä muuta johdu.

Niihin, jotka eivät ole sen valtion kansalaisia, jossa heillä on kotipaikka, sovelletaan samoja tuomioistuimen toimivaltaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä kuin tuon valtion omiin kansalaisiin."

3. Yleissopimuksen II osaston 8 jakson, otsikoltaan "Vireilläolo ja samassa yhteydessä käsiteltävät kanteet", 21 artiklassa, sellaisena kuin se on muutettuna 26.5.1989 tehdyllä

* Alkuperäinen kieli: englanti.

1 — Tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehty yleissopimus.

San Sebastianin yleissopimuksella, [2] määrätään seuraavaa:

"Jos eri sopimusvaltioiden tuomioistuimissa nostetaan samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevia kanteita, muiden tuomioistuinten kuin sen, jossa kanne on ensin nostettu, on omasta aloitteestaan keskeytettävä asian käsittely, kunnes on ratkaistu, että tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on toimivaltainen.

Kun on ratkaistu, että se tuomioistuin, jossa kanne on ensiksi nostettu, on toimivaltainen, tulee muiden tuomioistuinten tuon tuomioistuimen toimivallan vuoksi jättää asia tutkimatta."

4. Yleissopimuksen III osasto koskee toisessa sopimusvaltiossa annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Yleissopimuksen 26 artiklassa asetetaan yleissääntö, jonka mukaan sopimusvaltiossa annettu tuomio tunnustetaan toisessa sopimusvaltiossa vaatimatta minkään erityisen menettelyn noudattamista. Yleissopimuksen 27 artiklassa täsmennetään tilanteet, joissa tuomiota ei tunnusteta, ja tämän artiklan 3 kohdan mukaan tuomiota ei tunnusteta,

"jos tuomio on ristiriidassa sellaisen tuomion kanssa, joka on annettu samojen asianosaisten välillä siinä valtiossa, jossa tunnustamista pyydetään".

5. Asiassa Overseas Union Insurance ym. [3] yhteisöjen tuomioistuin viittasi asiassa Gubisch Maschinenfabrik [4] antamaansa tuomioon ja katsoi, että yleissopimuksen 21 artiklan tarkoituksena on

"ehkäistä siinä määrin kuin mahdollista jo ennalta 27 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun sellaisen tilanteen syntyminen, jossa tuomiota ei tunnusteta, koska se on ristiriidassa sellaisen tuomion kanssa, joka on annettu samojen asianosaisten välillä siinä valtiossa, jossa tunnustamista pyydetään. Tästä seuraa, että näiden päämäärien saavuttamiseksi 21 artiklaa on tulkittava laajasti siten, että se koskee asianosaisten kotipaikasta riippumatta lähtökohtaisesti kaikkia vireilläolotilanteita sopimusvaltioiden tuomioistuimissa."

6. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi lisäksi, että lukuun ottamatta sitä tilannetta, jossa

2 — Espanjan kuningaskunnan ja Portugalin tasavallan liittymisestä tuomioistuimen toimivaltaa sekä tuomioiden täytäntöönpanoa yksityisoikeuden alalla koskevaan yleissopimukseen sekä sen tulkitsemista Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa koskevaan pöytäkirjaan sellaisina kuin ne ovat mukautettuina Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymissopimuksella sekä Helleenien tasavallan liittymissopimuksella (EYVL 1989, L 285, s. 1).

3 — Asia C-351/89, Overseas Union Insurance ym. v. New Hampshire Insurance Company, tuomio 27.6.1991 (Kok. 1991, s. I-3317, 16 kohta).

4 — Asia 144/86, Gubisch Maschinenfabrik v. Palumbo, tuomio 8.12.1987 (Kok. 1987, s. 4861).

tuomioistuimella, jossa kanne on myöhemmin nostettu, on yleissopimuksen perusteella yksinomainen toimivalta, yleissopimuksen 21 artiklan kanssa on ristiriidassa se, että tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, tutkii sen tuomioistuimen toimivaltaa, jossa kanne on ensin nostettu, kun tämä toimivalta on riitautettu; tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ainoa vaihtoehto siinä tapauksessa, että se ei jätä asiaa tutkimatta, on keskeyttää asian käsittely.

7. San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklassa määrätään seuraavaa:

"1. Vuoden 1978 yleissopimuksella, vuoden 1982 yleissopimuksella ja tällä yleissopimuksella muutettujen vuoden 1968 yleissopimuksen ja vuoden 1971 pöytäkirjan määräyksiä sovelletaan ainoastaan sellaisiin oikeudenkäynteihin, jotka on pantu vireille, ja sellaisiin virallisiin asiakirjoihin, jotka on laadittu sen jälkeen, kun yleissopimus on tullut voimaan alkuperävaltiossa, ja jos tuomion tai virallisen asiakirjan tunnustamista tai täytäntöönpanoa pyydetään, kun yleissopimus on tullut voimaan siinä valtiossa, johon pyyntö on osoitettu.

2. Tuomiot, jotka on annettu sen jälkeen, kun tämä yleissopimus on tullut voimaan tuomiovaltion ja sen valtion välillä, johon pyyntö on osoitettu, ja jotka on annettu ennen tämän yleissopimuksen voimaantuloa vireille pannuissa asioissa, tunnustetaan ja pannaan kuitenkin täytäntöön vuoden 1968 yleissopimuksen III osaston määräysten mukaisesti, sellaisena kuin se on muutettuna vuoden 1978 yleissopimuksella, vuoden 1982 yleissopimuksella ja tällä yleissopimuksella, jos sovelletut toimivaltasäännökset vastaavat vuoden 1968 yleissopimuksen muutetun II osaston määräyksiä tai sellaisen sopimuksen määräyksiä, jotka asian tullessa vireille olivat voimassa kyseisten valtioiden välillä."

Asiaa koskevat tosiseikat ja kansallisen tuomioistuimen kysymykset

8. Von Horn on Saksan kansalainen, jonka kotipaikka on Portugalissa. Cinnamond on yhtiön johtaja, jonka kotipaikka on Englannissa. Molemmat oikeudenkäynnit johtuvat Von Hornin ja Cinnamondin 19.12.1989 tekemästä sopimuksesta, jolla Cinnamond sitoutui maksamaan Von Hornille 600 000 Englannin puntaa; tämä velka perustui kauppaan, jolla Von Horn oli myynyt portugalilaisen yhtiön osakkeita gibraltarilaiselle yhtiölle, ja Cinnamondin 23.4.1990 antamaan lupaukseen tämän summan maksamisesta. Loppujen lopuksi Cinnamond ei maksanut Von Hornille tätä summaa.

9. Cinnamond nosti 27.8.1991 von Hornia vastaan kanteen portugalilaisessa tuomioistuimessa vaatien sen toteamista, ettei Cinnamond ollut velvollinen maksamaan Von Hornille 600 000 Englannin puntaa tai vastaavaa määrää escudoina. Von Horn jätti 9.3.1992 vastineensa ja nosti vastakanteen vaatien

maksumääräystä ja sen toteamista, että Cinnamond oli velvollinen maksamaan hänelle kyseisen summan.

10. Von Horn nosti tämän jälkeen 9.11.1992 Englannissa kanteen, joka annettiin vastaajalle tiedoksi 18.11.1992. Sen jälkeen Cinnamond nosti kanteen, jossa hän vaati todettavaksi, että englantilaisella tuomioistuimella ei ollut toimivaltaa; tuomioistuimena, jossa kanne on myöhemmin nostettu, sen olisi keskeytettävä asian käsittely ja jätettävä asia tutkimatta yleissopimuksen 21 artiklan mukaisesti.

11. On riidatonta, että molemmat oikeudenkäynnit käydään samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevista kanteista 21 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Esillä olevassa asiassa ongelma syntyy siitä, että Portugalin liittyminen Brysselin yleissopimukseen San Sebastianin yleissopimuksen mukaisesti tuli voimaan vasta 1.7.1992 eli vasta sen jälkeen, kun oikeudenkäynti Portugalissa oli jo alkanut (mutta ennen kuin oikeudenkäynti Englannissa oli alkanut).

12. Asian käsittely Englannin High Courtissa keskeytettiin sen *Master*in antamalla päätöksellä, johon sen tuomari kuitenkin antoi Von Hornille luvan hakea muutosta. Valitus, jonka Cinnamond jätti Court of Appealiin, hylättiin, mutta hänelle annettiin lupa hakea muutosta House of Lordsilta,

joka on päättänyt esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"Tilanteessa, jossa

a) kahdessa sopimusvaltiossa on vireillä oikeudenkäynti samaa asiaa koskevista kanteista samojen asianosaisten välillä;

b) järjestyksessä ensimmäinen kanne nostettiin sopimusvaltiossa A ennen kuin Brysselin yleissopimus ja/tai mikään muu tapauksiin soveltuvista liittymissopimuksista tuli voimaan siinä valtiossa;

c) järjestyksessä toinen kanne nostettiin sopimusvaltiossa B Brysselin yleissopimuksen 2 artiklan mukaisesti sen jälkeen, kun Brysselin yleissopimus ja/tai jokin muu yleissopimuksista oli tullut voimaan sekä valtiossa A että valtiossa B;

ja ottaen huomioon San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 1 kappale ja vastaavat

artiklat muissa tapaukseen soveltuvissa yleissopimuksissa sekä Brysselin yleissopimuksen (sellaisena kuin se on muutettuna) 21 artikla, niin

1) sisältyykö Brysselin yleissopimukseen (sellaisena kuin se on muutettuna) ja/tai johonkin muuhun tapaukseen sovellettavaan yleissopimukseen sääntöjä siitä, voidaanko tai pitääkö asian käsittely keskeyttää valtiossa B käytävässä oikeudenkäynnissä tai jättää asia tutkimatta sillä perusteella, että asiasta on vireillä oikeudenkäynti valtiossa A, ja jos sisältyy, niin millaisia sääntöjä;

sekä erityisesti

2) pitääkö sen tuomioistuimen tai voiko se tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, sen ratkaisemiseksi, onko asia jätettävä tutkimatta tai asian käsittely keskeytettävä, tutkia ja jos, niin miltä osin, sitä perustetta, jolla se tuomioistuin, jossa kanne on ensiksi nostettu, katsoo olevansa toimivaltainen?"

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt väitteet

13. Cinnamondin ensimmäinen väite on, että nyt esillä olevassa asiassa sovelletaan Brysselin yleissopimuksen 21 artiklaa San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 1 kappaleesta riippumatta ja että englantilaisen tuomioistuimen on sen vuoksi jätettävä asia tutkimatta. Cinnamondin mukaan tämä näkemys ei ole ristiriidassa San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 1 kohdan kanssa, koska Portugalissa vireillä olevaa oikeudenkäyntikannetta voidaan pitää 21 artiklassa tarkoitetulla tavalla "nostettuna", vaikka kyse ei olekaan oikeudenkäynnistä, johon yleissopimusta "sovelletaan" 29 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Cinnamond katsoo, että hänen kantansa sopii yhteen kyseisten määräysten tarkoituksen ja systematiikan kanssa. Koska 29 artiklan 2 kohdan perusteella mikä tahansa portugalilaisessa oikeudenkäynnissä annettu tuomio tunnustetaan ja pannaan täytäntöön muissa sopimusvaltioissa yleissopimuksen III osaston mukaisesti, 21 artiklaa on voitava soveltaa, jotta vältetään riski toistensa kanssa ristiriidassa olevista tuomioista yleissopimuksen kattamalla alueella.

14. Kirjallisissa huomautuksissaan Cinnamond esittää myös kaksi toissijaista väitettä. Ensimmäinen niistä koskee sitä, että 21 artiklan vireilläoloa koskeva sääntö on erityisilmaus yleisemmästä oikeusperiaatteesta, jota on sovellettava tai jota ainakin voidaan soveltaa sopimusvaltion tuomioistuimessa silloin, kun toisessa sopimusvaltiossa on vireillä rinnakkainen oikeudenkäynti. Sen vuoksi 21 artiklan sääntöä on sovellettava tai voidaan soveltaa analogisesti. Tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, voi tutkia, perustuuko oikeudenkäynti tuomioistuimessa, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaan tavalla, joka on sopusoinnussa yleissopimuksen II osaston sääntöjen kanssa.

15. Cinnamondin toinen toissijainen väite on, että jos yleissopimuksen vireilläoloa koskevaa sääntöä ei sovelleta suoraan tai analogisesti, yleissopimuksen tai minkään liittymistä koskevan sopimuksen kanssa ei ole ristiriidassa se, että senkaltaisissa olosuhteissa, joista nyt esillä olevassa asiassa on kyse, sopimusvaltion tuomioistuin keskeyttää asian käsittelyn tai jättää asian tutkimatta niiden kansallisten oikeudenkäyntimenettelyä koskevien sääntöjen mukaisesti, joita sovelletaan, kun oikeuspaikasta ei ole erikseen sovittu tai kun asia on vireillä toisessa tuomioistuimessa.

16. Von Horn, Yhdistynyt kuningaskunta ja komissio ovat kaikki sillä kannalla, että 21 artiklaa ei voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa, koska oikeudenkäyntiä Portugalissa ei ole saatettu vireille sopimusvaltion tuomioistuimissa sillä tavalla, kuin tässä artiklassa tarkoitetaan. Yleissopimuksen 21 artiklassa jaetaan toimivalta kahden sellaisen tuomioistuimen kesken, joita molempia sitovat yleissopimuksen säännöt. Jos tuomioistuimella, jossa kanne on ensiksi nostettu, on toimivalta niiden sääntöjen perusteella, joita sovellettiin ennen kuin yleissopimus tuli voimaan, sen toimivalta on voinut johtua perusteesta, jota yleissopimuksessa ei hyväksytä; tällöin ei voitaisi edellyttää, että tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu ja jolla, jos 21 artiklaa ei olisi, olisi yleissopimuksen perusteella toimivalta asian käsittelyyn, jättää asia tutkimatta. Yhdistynyt kuningaskunta lisää, että tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, antama tuomio voisi hyvinkin olla sellainen, että sitä ei voitaisi panna täytäntöön sopimusvaltioiden tuomioistuimissa, koska San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa ei edellytetä täytäntöönpanoa tällaisessa tilanteessa; siten 21 artiklan soveltaminen voisi johtaa hylkäävään päätökseen. Vastauksessaan tähän väitteeseen Cinnamond vetosi suullisessa käsittelyssä siihen, että 21 artiklaa ei sovelleta oikeudenkäynteihin, joissa annettavaa tuomiota ei voida panna täytäntöön muissa sopimusvaltioissa, koska tuomioistuimella, jossa kanne on ensiksi nostettu, ei ollut toimivaltaa perusteella, joka olisi sopusoinnussa yleissopimuksen sääntöjen tai sen yleissopimuksen kanssa, joka oli voimassa kyseisenä aikana alkuperävaltion ja sen valtion välillä, jolle täytäntöönpanoa koskeva pyyntö on osoitettu, kuten San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa edellytetään.

17. Komissio huomauttaa, että vaikka liittymistä koskevan yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa annetaan sen valtion tuomioistuimelle, jolle pyyntö on osoitettu, mahdollisuus selvittää sitä, millä perusteella alkuperävaltion tuomioistuimella on toimivalta, tällaista määräystä ei kuitenkaan ole vireilläolon osalta. Selitys tälle on komission mukaan se, että se tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei kykene aina tarkastamaan, perustuuko sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivalta seikkoihin, jotka ovat yhteensopivia yleissopimuksen kanssa; 29 artiklan 2 kohdan soveltaminen on tässä suhteessa ongelmattomampaa, koska tuomioistuimella, jossa täytäntöönpanoa haetaan, on käytettävissään tuomio, jonka perusteella se voi tarkistaa toimivaltaperusteen.

18. Vaikka Yhdistynyt kuningaskunta katsoikin, ettei yleissopimuksen 21 artiklaa voida soveltaa, se esitti kirjallisissa huomautuksissaan, että San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa sopimusvaltioille asetettu velvoite tunnustaa ja panna täytäntöön

eräissä tilanteissa tuomio, joka on annettu liittymissopimuksen voimaantulon jälkeen sellaisissa oikeudenkäynneissä, jotka on aloitettu ennen tätä ajankohtaa, on merkityksellinen vastattaessa kysymykseen, onko niissä olosuhteissa, jotka ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on selostanut, sillä tuomioistuimella, jossa kanne on myöhemmin nostettu, toimivaltaa ratkaista kiista.

19. Tähän näkemykseen viitaten yhteisöjen tuomioistuin esitti Von Hornille, Cinnamondille, Yhdistyneelle kuningaskunnalle ja komissiolle kirjallisen kysymyksen, jossa pyydettiin sen varalta, että yleissopimuksen 21 artiklaa ei sovelleta, vastausta siihen, voidaanko San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdasta tehdä seuraava johtopäätös: jotta vältetään tämän määräyksen soveltamisen tekeminen tyhjäksi antamalla tuomio, joka voisi olla ristiriidassa sen tuomioistuimen tuomion kanssa, jossa kanne on ensin nostettu, se tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, on velvollinen olosuhteissa, joista nyt on kyse, harkitsemaan, onko tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivalta perustunut sääntöihin, jotka ovat sopusoinnussa Brysselin yleissopimuksen kanssa, ja jos näin näyttää olevan, pidättymään sellaisen tuomion antamisesta, joka olisi rinnakkainen sen tuomioistuimen tuomion kanssa, jossa kanne on ensiksi nostettu.

20. Kirjallisessa vastauksessaan tähän kysymykseen sekä myös suullisessa käsittelyssä Yhdistynyt kuningaskunta totesi, että pohdittuaan asiaa lisää se oli päätynyt sille kannalle, että 29 artiklan 2 kohdan perusteella on olemassa implisiittinen velvoite pidättyä toimesta, joka todennäköisesti estäisi 29 artiklan 2 kohdan soveltamisen ja siten estäisi osittain San Sebastianin yleissopimuksen tarkoitusten saavuttamisen. Näin olisi, jos ennakkoratkaisupyynnön tehneen tuomioistuimen selostamissa olosuhteissa tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, käsittelisi asian toimivaltansa perusteella. Sen antama tuomio voisi olla ristiriidassa tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, tuomion kanssa, millä siten estettäisiin tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, tuomion tunnustaminen siinä valtiossa, jossa sijaitsee tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu.

21. Komissio — vaikka myönsikin suullisessa käsittelyssä sen, että Yhdistyneen kuningaskunnan ehdottama ratkaisu yhteisöjen tuomioistuimen kysymykseen ratkaisisi pitkälti asian teoreettiset ja käytännölliset ongelmat — katsoo, että tarkoituksenmukaisin ratkaisu on kohdella Portugalia nyt esillä olevassa asiassa valtiona, joka ei ole liittynyt yleissopimukseen. Komission mukaan ainoa mahdollinen yleissopimuksen tulkinta, jolla vältetään epätoivotut seuraukset mutta jolla ei heikennetä yleissopimuksen tehokasta vaikutusta (effet utile), on soveltaa yleissopimuksen poikkeuksia "heijastusvaikutuksen" (effet réflexe) perusteella niihin valtioihin, jotka eivät ole liittyneet yleissopimukseen. Esimerkki väitetystä "heijastusvaikutuksesta" olisi, että sopimusvaltioiden tuomioistuimille annetulla yksinomaisella toimivallalla tietyissä yleissopimuksen 16 artiklassa täsmennetyissä olosuhteissa voisi olla "heijastusvaikutus" kolmansien maiden tuomioistuimiin nähden; siten sopimusvaltion tuomioistuinten olisi luovuttava toimivallasta tässä valtiossa kotipaikan omaavaan vastaajaan nähden, jos oikeudenkäynti koskee esimerkiksi kiinteää omaisuutta valtiossa, joka ei ole liittynyt yleissopimukseen. Yleissopimuksen 16 artiklassa tunnustetaan, että jos

siinä asetetut edellytykset täytetään, 2 artiklan mukainen toimivalta syrjäytyy. Komission mukaan yleissopimuksessa hyväksytään tällaiset poikkeukset niiden valtioiden hyväksi, jotka eivät ole liittyneet yleissopimukseen, jos edellytykset täyttyvät tällaisessa valtiossa, millä täytetään myös se aukko, jonka on jättänyt se, että yleissopimuksessa viitataan ainoastaan sopimusvaltioihin. "Heijastusvaikutuksen" seuraus tällaisessa asiassa on kuitenkin se, että sillä pikemminkin oikeutetaan kuin velvoitetaan sopimusvaltioiden tuomioistuimet jättämään asia tutkimatta, jos edellytykset täytetään valtiossa, joka ei ole liittynyt yleissopimukseen. Komissio katsoo, että kysymystä vireilläolosta valtiossa, joka ei ole liittynyt yleissopimukseen, on käsiteltävä samalla tapaa. Jos toimivalta johtuu yleisestä perusteesta sopimusvaltiossa, sen valtion tuomioistuimet voivat jättää asian tutkimatta, niin kuin asia olisi vireillä sopimusvaltiossa, jos 21—23 artiklan edellytykset täyttyvät valtiossa, joka ei ole liittynyt yleissopimukseen.

22. Suullisessa käsittelyssä Yhdistynyt kuningaskunta katsoi, että tällaiselle yleissopimuksen heijastusvaikutusta koskevalla näkemykselle voidaan esittää useita vastaväitteitä: ensinnäkin yleissopimuksen tarkoitus on säädellä toimivaltaa sopimusvaltioiden välillä eikä suhteita kolmansiin maihin; toiseksi tämä näkemys tarkoittaisi yleissopimuksen perinpohjaista uudelleenkirjoittamista ja edellyttäisi yleissopimuksen määräysten sisällön erittäin voimakasta laajentamista; kolmanneksi tämä näkemys johtaisi yleissopimuksen päätavoitteen vastaisesti oikeudelliseen epävarmuuteen.

Ongelmien erittely

Yleissopimuksen 21 artiklan vaikutus

23. En jaa Cinnamondin näkemystä, jonka mukaan yleissopimuksen 21 artiklaa voitaisiin soveltaa nyt esillä olevassa asiassa. Yleissopimuksen 21 artiklassa todetaan, että "jos eri sopimusvaltioiden tuomioistuimissa nostetaan —— kanteita, muiden tuomioistuinten kuin sen, jossa kanne on ensin nostettu, on —— keskeytettävä asian käsittely". On totta, että sanamuoto ei täysin sulje pois Cinnamondin tulkintaa. Kuten Cinnamond ehdottaa, 21 artiklaa olisi mahdollista tulkita siten, että siinä edellytettäisiin ainoastaan, että sillä hetkellä, jolloin 21 artiklan soveltaminen tulee kysymykseen (erityisesti hetkellä, jolloin toinen kanne nostetaan), samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevista kanteista on vireillä oikeudenkäynti toisessa sopimusvaltiossa, vaikka yleissopimusta ei kokonaisuudessaan sovelletakaan tähän oikeudenkäyntiin.

24. Mielestäni vaikuttaa kuitenkin luontevammalta tulkita 21 artiklaa siten, että oikeudenkäynnin siinä tuomioistuimessa, jossa kanne on ensiksi nostettu, on oltava sellainen, johon yleissopimusta sovelletaan. Koska San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 1 kohdan perusteella Brysselin yleissopimusta ei sovelleta oikeudenkäyntiin Portugalissa nyt esillä olevassa asiassa, 21 artiklaa ei voida soveltaa. Yleissopimuksen 21 artiklan

sanamuoto ("jos eri sopimusvaltioiden tuomioistuimissa nostetaan — — kanteita") viittaa siihen, että oikeudenkäynnin tulee olla pantu vireille tuomioistuimessa, jossa kanne on ensiksi nostettu, sen jälkeen, kun yleissopimus on tullut voimaan. Tämä tulkinta on yhteensopiva yleissopimuksen muiden kieliversioiden kanssa. Ainoastaan hollanninkielisessä ja saksankielisessä versiossa 21 artiklassa käytetään ilmaisuja (*aanhangig zijn; anhängig gemacht*), joilla voidaan katsoa olevan lievästi poikkeava vivahde. Vastoin Cinnamondin esittämää yleissopimuksen 21 artiklaa ei hyödytä verrata yleissopimuksen 54 artiklaan, jossa on vastaavankaltainen siirtymämääräys kuin San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklassa. Useimmissa kieliversioissa näissä kahdessa määräyksessä käytetään käytännöllisesti katsoen samoja ilmaisuja.

25. Myös 21 artiklan systematiikasta on tehtävä se johtopäätös, että tätä määräystä ei voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa.

26. Asiassa Overseas Union Insurance ym. [5] annetussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että lukuun ottamatta sitä tilannetta, jossa tuomioistuimella, jossa kanne on myöhemmin nostettu, on yleissopimuksen perusteella yksinomainen toimivalta, yleissopimuksen 21 artiklan kanssa on ristiriidassa se, että tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, tutkii sen tuomioistuimen toimivaltaa, jossa kanne on ensin nostettu, kun tämä toimivalta on riitautettu. Yhteisöjen tuomioistuimen kanta perustui ensisijaisesti 21 artiklassa käytettävään sanamuotoon, jossa määrätään ainoasta poikkeuksesta velvollisuuteen jättää asia tutkimatta, siten että tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, on keskeytettävä asian käsittely siihen asti kunnes tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivalta on osoitettu. Tähän yhteisöjen tuomioistuin lisäsi, että tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei ollut koskaan paremmassa asemassa kuin

"tuomioistuin, jossa kanne on ensiksi nostettu, määrittämään sitä, onko tällä jälkimmäisellä tuomioistuimella toimivalta. Tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivalta näet joko tulee määritetyksi yleissopimuksen säännöin, jotka ovat yhteisiä molemmille tuomioistuimille ja joita kumpikin voi tulkita ja soveltaa samalla arvovallalla, taikka se perustuu yleissopimuksen 4 artiklan perusteella sen valtion, jossa tuomioistuin sijaitsee, kansalliseen lainsäädäntöön, jolloin tämä tuomioistuin on kiistämättömästi paremmassa asemassa ratkaisemaan kysymyksen omasta toimivallastaan.

Lisäksi tilanteet, joissa sopimusvaltion tuomioistuin voi arvioida toisen sopimusvaltion tuomioistuimen toimivaltaa, on lueteltu tyhjentävästi yleissopimuksen 28 artiklassa ja 34 artiklan toisessa kappaleessa. Nämä tilanteet liittyvät ainoastaan tunnustamis- tai täytäntöönpanovaiheeseen ja ainoastaan tiettyihin erityistä tai yksinomaista toimivaltaa koskeviin pakottaviin tai oikeusjärjestyksen perusteita koskeviin sääntöihin. Tästä seuraa, että lukuun ottamatta näitä rajoitettuja poikkeuksia yleissopimuksessa ei anneta sopimusvaltion tuomioistuimelle toimivaltaa arvioida toisen tuomioistuimen toimivaltaa." [6]

5 — Mainittu edellä alaviitteessä 3.

6 — Tuomion 23 ja 24 kohta.

27. Siten 21 artikla perustuu oletukselle, jonka mukaan tuomioistuimella, jossa kanne on ensiksi nostettu, on toimivalta yleissopimuksen sääntöjen perusteella (tai kansallisen lainsäädännön perusteella, jos yleissopimuksessa nimenomaisesti määrätään tästä); tarvittaessa sen toimivalta voidaan riitauttaa niiden menettelyjen mukaisesti, joista määrätään sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, kansallisessa lainsäädännössä. Tämän vuoksi sen tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei tarvitse tutkia, mihin tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivalta perustuu. Sen vuoksi 21 artiklassa, toisin kuin 28 artiklassa ja 34 artiklan toisessa kappaleessa, ei määrätä tällaisesta tutkinnasta.

28. Kuten Von Horn, Yhdistynyt kuningaskunta ja komissio huomauttavat, 21 artiklan taustalla oleva oletus ei päde siinä tapauksessa, että yleissopimus ei ollut voimassa sillä hetkellä, jolloin ensimmäinen kanne nostettiin. Siten tuomioistuinta, jossa kanne on ensiksi nostettu, eivät sitoisi yleissopimuksen toimivaltaa koskevat säännöt ja sen toimivaltaperuste voisi olla yleissopimuksen vastainen. Kuten Yhdistynyt kuningaskunta huomauttaa, tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, tuomio voisi lisäksi olla sellainen, ettei sitä voida panna täytäntöön sopimusvaltioiden tuomioistuimissa.

29. Kuten edellä jo todettiin, vastauksena tähän väitteeseen Cinnamond totesi suullisessa käsittelyssä, että 21 artiklaa sovelletaan ainoastaan, jos tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, tuomio voidaan tunnustaa ja panna täytäntöön sopimusvaltioissa. Tämä toteamus ei kuitenkaan poista sitä ongelmaa, että 21 artiklassa, sellaisena kuin yhteisöjen tuomioistuin sitä tulkitsi asiassa Overseas Union Insurance ym., ei anneta tuomioistuimelle, jossa kanne on myöhemmin nostettu, mahdollisuutta tutkia sitä, mihin tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivalta perustui. Cinnamond pyrki kumoamaan tämän vastaväitteen toteamalla, että vaikka se poliittinen harkinta, joka on tämän säännön taustalla, on täysin ymmärrettävissä 21 artiklan tavanomaisessa soveltamistilanteessa, nyt esillä oleva tilanne olisi sikäli erilainen, että tuomioistuin, jossa kanne on ensiksi nostettu, ei ole nojautunut yleissopimuksen määräyksiin toimivaltansa perustamiseksi. Tutkimalla tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperusteen tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei asettaisi kyseenalaiseksi ensiksi mainitun tuomioistuimen toimivaltaa sen pätevyyden tarkistamiseksi, vaan pikemminkin varmistuakseen toimivaltaperusteesta sitä varten, että se voi selvittää, voidaanko sen antama tuomio tunnustaa ja panna täytäntöön sopimusvaltioissa.

30. Tämä perustelu voi sopia osittain yhteen yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Overseas Union Insurance ym. esittämän perustelun kanssa, jonka mukaan molemmat tuomioistuimet tulkitsevat ja soveltavat yleissopimusta samalla arvovallalla ja jonka mukaan tuomioistuin, jossa kanne on ensiksi nostettu, on paremmassa asemassa tulkitsemaan kansallista lainsäädäntöään tilanteissa, joihin 4 artiklaa sovelletaan. Myös tältä osin voidaan kuitenkin vastata, että yhteisöjen tuomioistuin selvitti ainoastaan syyt sille, miksi 21 artiklassa ei ole määräystä toimivallan tutkimisesta; näiden syiden soveltumattomuus

osoittaa ainoastaan, että 21 artiklan ei ole tarkoitettu kattavan nyt esillä olevan kaltaista tilannetta. Joka tapauksessa yhteisöjen tuomioistuimen muut perustelut, jotka perustuivat 21 artiklan sanamuotoon sekä 28 artiklan ja 34 artiklan toisen kappaleen nimenomaiseen säännökseen toimivallan tutkimisesta, pätevät entisellä voimalla. Cinnamondin muutettua tulkintaa 21 artiklasta on vaikea sovittaa yhteen määräyksen sanamuodon kanssa.

31. Sen vuoksi katson, että 21 artiklaa ei voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa.

San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdan vaikutus

32. Vastoin komission näkemystä en kuitenkaan katso, että nyt esillä olevassa asiassa on mahdollista jättää huomioon ottamatta se, että Portugali liittyi yleissopimukseen ennen kuin kanne Englannissa nostettiin; juuri liittyminen aiheutti nyt esillä olevan asian keskeisen ongelman. San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että Yhdistyneessä kuningaskunnassa tunnustetaan ja pannaan täytäntöön yleissopimuksen III osaston määräysten mukaisesti sellaiset Portugalin tuomioistuinten antamat tuomiot, jotka on annettu sen jälkeen, kun yleissopimus on tullut Portugalin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä voimaan, ja jotka on annettu ennen tätä ajankohtaa vireille pannuissa asioissa, jos portugalilaisen tuomioistuimen toimivaltasäännökset vastaavat yleissopimuksen II osaston määräyksiä, mikä nyt esillä olevassa asiassa on tullut osoitetuksi. Vaikka yleissopimusta ei siten sovelleta 29 artiklan 1 kohdan mukaisesti nyt esillä olevaan oikeudenkäyntiin Portugalissa, sitä sovelletaan tuomioihin, jotka on annettu tässä oikeudenkäynnissä.

33. Kuten komissio huomauttaa, 29 artiklan 2 kohta ei itsessään ole sääntö vireilläolosta muualla. Mielestäni vaikuttaa kuitenkin siltä, että tällä määräyksellä on välttämättä merkitystä tuomioistuimelle, jossa kanne on myöhemmin nostettu, kun se arvioi niitä toimenpiteitä, joihin se ryhtyy nyt esillä olevassa tilanteessa. Yleissopimuksen III osaston, johon 29 artiklan 2 kohdassa viitataan, 27 artiklan 3 kohdassa määrätään, että tuomiota ei tunnusteta, jos se on ristiriidassa sellaisen tuomion kanssa, joka on annettu samojen asianosaisten välillä siinä valtiossa, jossa tunnustamista pyydetään. Kuten Yhdistynyt kuningaskunta huomauttaa, jos tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, nyt esillä olevan kaltaisessa tilanteessa käyttäisi toimivaltaa ottamatta huomioon jo vireillä olevaa oikeudenkäyntiä tuomioistuimessa, jossa kanne on ensiksi nostettu, sen tuomio voisi osoittautua olevan ristiriidassa tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, sittemmin antaman tuomion kanssa, minkä vuoksi tätä tuomiota ei voitaisi tunnustaa 29 artiklan 2 kohdan mukaisesti. Tämä olisi epäasianmukainen tulos, jos tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, oli tietoinen siitä, että tuomioistuimessa, jossa kanne on ensiksi nostettu, oli vireillä oikeudenkäynti, jossa mahdollisesti annettaisiin tuomio, joka muutoin edellyttäisi tunnustamista ja täytäntöönpanoa Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja muissa sopimusvaltioissa. Olen samaa mieltä kuin

Yhdistynyt kuningaskunta siitä, että tällaisessa tilanteessa San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa edellytetään implisiittisesti, että tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, pidättyy toimesta, joka voisi estää 29 artiklan 2 kohdan siirtymämääräyksen soveltamisen.

34. Vaikuttaisi tarkoituksenmukaiselta antaa tälle velvoitteelle sellainen merkitys (kuten Yhdistynyt kuningaskunta yhteisöjen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa esitti), että tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, olisi meneteltävä seuraavasti:

1) Tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, olisi pyrittävä selvittämään sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperuste, ja jos se katsoo tämän toimivaltaperusteen olevan sopusoinnussa yleissopimuksen sääntöjen kanssa (tai toisen, kyseisten valtioiden välisen ja kyseisenä aikana sovelletun sopimuksen sääntöjen kanssa), sen olisi jätettävä asia tutkimatta.

2) Jos tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei vielä pysty selvittämään sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperustetta, sen olisi keskeytettävä asian käsittely ja odotettava sen tuomioistuimen tuomiota, jossa kanne on ensiksi nostettu, jolloin jatkotoimet riippuvat tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperusteesta.

35. Tämä ratkaisee ne komission mainitsemat ongelmat, jotka johtuvat siitä, että tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei ehkä pysty selvittämään tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperustetta ilman sen tuomiota. Kuten Yhdistynyt kuningaskunta huomautti suullisessa käsittelyssä, tässä ratkaisussa on lisäksi se etu, että se johtaa tulokseen, joka on yhteensopiva yleissopimuksen tavoitteiden kanssa, samalla kun sen avulla vältetään epätoivotut seuraukset, jotka johtuisivat 21 artiklan suorasta soveltamisesta asioihin, joiden osalta yleissopimus ei ollut voimassa silloin, kun oikeudenkäynti pantiin vireille. Tämä ratkaisu on myös sopusoinnussa laillisuusperiaatteen kanssa. Se ei johda Brysselin yleissopimuksen tai San Sebastianin yleissopimuksen määräysten sanamuodon tulkinnan venyttämiseen. Tämän lisäksi se sopii yhteen kansainvälisen oikeuden sääntöjen kanssa. Valtiosopimusoikeutta koskevan 22 päivänä toukokuuta 1969 tehdyn Wienin yleissopimuksen 26 artiklaan on otettu yleisesti tunnustettu periaate, jonka mukaan valtiosopimukset on pantava täytäntöön vilpittömässä mielessä; Wienin yleissopimuksen 18 artiklassa, jossa valtiosopimuksen allekirjoittajille asetetaan vilpittömän mielen vaatimus jo ennen sen voimaantuloa, valtiot määrätään pidättymään "toimenpiteistä, jotka tekisivät tyhjäksi valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän". [7]

7 — Ks. Wienin yleissopimuksen 18 ja 26 artiklan erittelystä Sinclair, *The Vienna Convention on the Law of Treaties*, 2. painos, Manchester University Press, 1983, erityisesti s. 83, 84, 86 ja 99.

36. Edellä esitetty ratkaisu on myös useiden jäsenvaltioiden [8] muualla vireilläoloa koskevien yleisten sääntöjen mukainen, joiden mukaan tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, on harkittava, ovatko ulkomailla vireillä olevat oikeudenkäynnit omiaan johtamaan tuomioon, joka voidaan tunnustaa valtiossa, jossa kyseinen tuomioistuin sijaitsee.

37. Edellä esitetyn vuoksi en pidä tarpeellisena arvioida nyt esillä olevassa asiassa komission esiin tuomaa ongelmaa yleissopimuksen mahdollisista vaikutuksista suhteisiin niiden valtioiden kanssa, jotka eivät ole sopimusvaltioita. Tämän ongelman yhteydessä nousee joka tapauksessa esiin merkittäviä lisäkysymyksiä, joihin ei ole otettu perusteellisesti kantaa tässä oikeudenkäynnissä.

Ratkaisuehdotus

38. Esitän siten, että yhteisöjen tuomioistuin vastaisi House of Lordsin esittämiin kysymyksiin seuraavasti:

1) Jos kahdessa Brysselin yleissopimuksen sopimusvaltiossa on vireillä oikeudenkäynti samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevista kanteista ja jos Brysselin yleissopimus on tullut voimaan toisessa näistä valtioista San Sebastianin yleissopimuksen perusteella sen jälkeen, kun kanne on nostettu siinä valtiossa, mutta ennen kuin kanne on nostettu toisessa valtiossa, San Sebastianin yleissopimuksen 29 artiklan 2 kohdassa asetetaan tuomioistuimelle, jossa kanne on myöhemmin nostettu, implisiittisesti velvoite pidättyä käyttämästä toimivaltaa tavalla, joka estää tämän määräyksen soveltamisen.

2) Tällöin

   a) tuomioistuimen, jossa kanne on myöhemmin nostettu, olisi pyrittävä selvittämään sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu,

8 — Ks. esim. 31.5.1995 annetun italialaisen lain nro 218 (Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, 3.6.1995) 7 §:n 1 momentti, jossa säädetään seuraavaa:
"*Quando, nel corso del giudizio, sia eccepita la previa pendenza tra le stesse parti di domanda avente il medesimo oggetto e il medesimo titolo dinanzi a un giudice straniero, il giudice italiano, se ritiene che il provvedimento straniero possa produrre effetto per l'ordinamento italiano, sospende il giudizio.* — — "
Ks. myös Saksan lainsäädännöstä Schack, Haimo, *Internationales Zivilverfahrensrecht*, 2. painos, Verlag C. H. Beck, München, 1996, s. 293— , sekä Ranskan lainsäädännöstä Batiffol— Lagarde, *Droit international privé*, 7. painos, 2. osa, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1983, s. 467 ja 468.

toimivaltaperuste, ja jos se katsoo tämän toimivaltaperusteen olevan sopusoinnussa yleissopimuksen sääntöjen kanssa (tai toisen, kyseisten valtioiden välisen ja kyseisenä aikana sovelletun sopimuksen sääntöjen kanssa), sen olisi jätettävä asia tutkimatta;

b) jos tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, ei vielä pysty selvittämään sen tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperustetta, sen olisi keskeytettävä asian käsittely ja odotettava sen tuomioistuimen tuomiota, jossa kanne on ensiksi nostettu, jolloin jatkotoimet riippuvat tuomioistuimen, jossa kanne on ensiksi nostettu, toimivaltaperusteesta.